

Рецензії

Л. І. Безтелесна

Просторова мобільність населення: контекст формування і трансформації політики людського розвитку

Тема просторової мобільності населення недостатньо розкрита українськими вченими-економістами. У той час, коли у світі активно розвиваються ідеї мобільного суспільства, в Україні більшість дослідників зосереджують свою увагу суто на міграційних питаннях. Подекуди піднімається актуальність методичного супроводу оцінювання міграційних настроїв населення України. Але, як правило, такі оцінки мають несистемний характер, не використовуються на національному рівні або ж отримують політичне забарвлення. Лише у 2017 р. вперше були опубліковані результати дослідження МОМ в Україні, у яких у розрізі областей дано оцінку рівня потенційної трудової міграції. Тому дослідження питань просторової мобільності населення, основною формою реалізації якої є міграція, є дуже потрібними як для науки, так і практики.

Монографічне дослідження Мар'яни Михайлівни Біль¹ під науковою редакцією д. е. н., проф. Уляни Ярославівни Садової, безумовно, є дуже актуальним. З одного боку, його складно було виконати, з огляду на труднощі комплексної оцінки рівня мобільності. З іншого боку, це дуже широка тема, яка охоплює різні напрями, види, форми мобільності. У цьому дослідженні максимально розкрито різні аспекти мобільної ознаки сучасного суспільства, вкладаючи в неї зміст швидкості та цілеорієнтованості зміни в просторі та

часі за рахунок здатності акумуляції ресурсів. Просторова мобільність населення – це не лише міграція. Це бажання, готовність і можливості населення переміщуватись на визначені відстані і час. Такі процеси в галузі знань економіки мають супроводжуватись оцінкою наслідків капіталізації людського потенціалу. Оскільки сучасна людина володіє свободою переміщень, позитивно, що автор розглядає різні аспекти формування і реалізації просторової мобільності населення саме через призму політики людського розвитку. Для України наразі стоїть питання формування такої політики, коли у світових масштабах відбуваються активні процеси її трансформації.

Таким чином, монографія М. М. Біль виконана на дуже актуальну тему, і не лише для українського суспільства. Вона може викликати інтерес у науковців інших країн, адже в роботі піднімається дуже багато питань глобального характеру.

Монографія складається зі вступу, чотирьох розділів, змістовних висновків, додатків і списку використаних джерел.

У вступі обґрунтовується мета дослідження та подається короткий опис змістовності розділів. Метою монографії автор визначає формулювання теоретико-методологічних основ дослідження просторової мобільності населення як нового напрямку економічної науки в Україні, а також обґрунтування пріоритетів її регулювання у фокусі

¹ Біль М. М. *Просторова мобільність населення: теорія, методологія, практика* : монографія. Львів : ПАІС, 2018. 392 с.

формування і трансформації політики людського розвитку. Автор постійно апелює до положень Загальної декларації прав людини ООН, де право на свободу переміщення входить до переліку основоположних. Це абсолютно змінює концепцію державної політики людського розвитку в умовах високомобільного суспільства та зміщує цілі застосування механізмів регулювання мобільних практик населення.

У розділі 1 «Теоретико-методологічні основи дослідження просторової мобільності» проведене глибоке дослідження літературних джерел, спрямоване на формування понятійно-термінологічного апарату. Розкрито та узагальнено ракурси розгляду поняття мобільності. З'ясовано розуміння простору, що дало змогу перейти до змісту просторової мобільності населення. Обґрунтовано, чому мобільність доцільно розглядати у контексті політики людського розвитку.

У розділі 2 «Архітектура просторової мобільності населення: глобальний, національний і регіональний виміри» розвинуто методичні основи оцінювання цієї категорії (реальний і потенційний стан, наслідковість мобільності). Проводиться комплексний аналіз реалізації мобільності для українського суспільства. Позитивно, що окрему увагу приділено проблемі освітньої, зокрема академічної мобільності. Уперше у 2015 р. вихідна освітня мобільність стала переважати вхідні освітні потоки. Україна втрачає колосальний інтелектуальний потенціал своєї молоді і без стимулювання її повернення ризикує непоправними демографічними втратами.

У межах дослідження факторних впливів розділу 3 «Чинники і моделі просторової мобільності населення в умовах людського розвитку» автор пропонує розглядати мобільність і як фактор, і як об'єкт впливу. На особливу увагу заслуговують методичні розробки щодо оцінювання впливу мобільності на показники людського

розвитку. Проведений ґрунтовний аналіз щодо порівняння середовищних можливостей людського розвитку в Україні та інших державах, зокрема європейських, які є основними реципієнтами її людського потенціалу.

У рекомендаціях монографії (розділ 4 «Механізми регулювання просторової мобільності населення України у реалізації політики людського розвитку») запропоновано систему механізмів регулювання просторової мобільності та визначено пріоритетні завдання політики людського розвитку в розрізі її складових – демографічної, валеологічної, освітньої і т. д.

Монографія містить дуже багато ілюстраційного матеріалу, що підтверджує уміння автора узагальнювати окремі результати для кращого змістовного сприйняття. Привертає увагу схематична інтерпретація автором теорій і концепцій згідно з предметом дослідження у вигляді аплікації (підрозділ 1.3). Також цікавою є тривимірна модель просторової мобільності населення, яка підкреслює необхідність врахування під час просторових переміщень чинника часу, простору та капіталізації людського потенціалу (підрозділ 1.2).

Ознайомлення з текстом монографії дає змогу зробити кілька важливих висновків. По-перше, робота має глибокий теоретико-методологічний характер. У ній розкривається зміст низки понять, які розвивають поки ще новий для вітчизняної науки напрям – міграціологію та її розділ аналітичну міграціологію. Автор визначає зміст просторової мобільності населення, пропонує методичку її аналізу та формулює рекомендації щодо її регулювання у світлі досягнення цілей людського розвитку. Результатом комплексного дослідження є обґрунтування новітньої концепції державної політики людського розвитку України в умовах високомобільного суспільства.

У монографії використано різні методи наукового дослідження – як

загальнонаукові, так і специфічні з застосуванням прийомів економіко-статистичного аналізу. На особливу увагу заслуговує пропонування методика оцінки інтегрального показника активності просторової мобільності населення для регіонів України та його врахування під час обчислення індексу регіонального людського розвитку.

У монографії подано результати аналізу на рівні України та її регіонів у достатній ретроспективі, а також з порівнянням до європейських держав. Позитивно, що використано статистичні джерела «ICEF Monitor», «Statista», «worldometers.info», «EUROSTAT», звіти ООН з людського розвитку. Під час аналізу транскордонної мобільності на прикладі українсько-польського прикордоння аналізувалась статистика польської сторони, яка є взірцем для вдосконалення вітчизняної бази моніторингу міграційних процесів.

Слід відзначити наукову мову монографії. Автор використовує багато нових і мало досліджуваних

у вітчизняній економічній науці термінів і понять. Для прикладу, це «мобільні переходи», «реляційний простір», «канали мобільності», «високомобільне суспільство» та ін. Сформульовані теоретичні засади дослідження просторової мобільності населення розвивають специфічний науковий напрям на перетині міграціології, просторології та соціальної економіки.

Позитивно оцінюючи це дослідження, його актуальність обумовлює більшу увагу автора до транскордонних аспектів просторової мобільності населення України не лише на українсько-польському кордоні, але й за іншими геополітичними векторами. Це може бути перспективним напрямом подальших досліджень.

Монографічне дослідження М. М. Біль має високе наукове і практичне значення. Воно може бути корисним для науковців і фахівців у галузях знань економіки, демографії, географії, державного управління, соціології, регіональної економіки, соціальної політики.

Безтелесна Людмила Іванівна – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри трудових ресурсів і підприємництва Національного університету водного господарства та природокористування (e-mail: ecoluda@ukr.net, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0262-9334>).
Beztelesna Lyudmyla Ivanivna – Dr. Sci. (Econ.), Prof., Head of the Department of labor resources and entrepreneurship of the National University of Water and Environmental Engineering.

Надійшло 22.02.2019 р.